

# **Van Friese klei naar tropenuniform**

**Gerda Hartkamp**

Walking my Revolution Publishers

Oorspronkelijke uitgave, 2021

Walking my Revolution Publishers  
[www.walkingmyrevolution.com](http://www.walkingmyrevolution.com)

©2024, Derde druk

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of door fotokopieën, opname, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

©Augustus 2021, Gerda Hartkamp  
©Juli 2024 Cover ontwerp: Marleen te Vaanholt  
Gepubliceerd door Walking my Revolution Publishers  
ISBN 9789492632616  
NUR 337 Oorlogs- en verzetsroman

*Geluk is kortstondig.  
Als je het leven wilt beleven,  
doe het dan grondig.*

*Geluk is een moment.  
Het is maar even,  
een dag die je verwent.*

*Geluk, je moet er van leren.  
Het in je hart koesteren  
en de herinnering eren.*

*Geluk, je zou het graag bewaren.  
Zorgen dat het nooit over gaat,  
maar je moet de momenten sparen.*

*Geluk, het is zo weer verdwenen.  
Je let even niet op en  
het neemt de benen.*

*Geluk, is het eigenlijk wel echt?  
Of is het er alleen,  
als je er heel hard voor vecht.*

*Als levende nagedachtenis aan mijn moedige grootouders,  
Anne Ligthart en Charlotte Ligthart-Bremer*

# Inhoud

Voorwoord	9
DEEL 1 DE EERSTE STAP NAAR EEN NIEUW LEVEN	13
Sneek, 1928	15
Anne, Leeuwarden	22
Anne, de overtocht	29
Anne, Batavia	39
Anne en Charlotte, Djogjakarta	50
Voor altijd samen	58
Nederland, 1935	65
Buitenzorg	77
Java, 1941	89
DEEL 2 HOE HET LEVEN IN EEN KLAP VERANDERT	97
Anne, West Java	99
Anne, Bandoeng	108
Charlotte, Bandoeng	114
Anne, Tjkoedapateuh	121
Anne, Tjilitjap	125
Charlotte, Bandoeng	130
Anne, Batavia Main camp	136
Anne, Soerabaja, jaarmarktkamp	144
Anne, hel op zee	149
Anne, Flores	158
Charlotte, Overleven in Bandoeng	169
Charlotte, een ander huis in Bandoeng	176
Anne, Maoemere	189
Anne, Blomkamp	196
Anne, naar Soerabaja	204
Charlotte, Bandoeng	208
De kinderen, Bandoeng	217
Anne, terug naar Batavia	221
Charlotte, Bandoeng	228
Anne, ADEK, Batavia	234
Charlotte, Bandoeng wordt bevrijd	242

DEEL 3 HOE NU VERDER?	249
Anne, Batavia 1945	251
Charlotte, Bandoeng	259
Anne, terug naar Bandoeng	263
De hereniging	267
Pasirkaliki	273
Bandoeng, november 1945	277
Bandoeng, februari 1946	285
Tijd voor vertrek?	292
Bandoeng, nog steeds geen vrede	296
Vaarwel Indië	300
Nawoord	305
Dankwoord	308
Stukje geschiedenis van Indonesië	309
Woordenlijst	314
Bronnen	318
Over de auteur	320

## Voorwoord

Met een klap sla ik het boek, dat voor me ligt, dicht en leg het weg. Zittend in mijn luie hangstoel op mijn kleine balkon, mijmer ik over het boek dat ik net heb uitgelezen. Hoe zou het komen dat ik altijd verhalen lees over mensen of zelfs kinderen die zich in moeilijke of zelfs hachelijke situaties bevinden? De boeken gaan over mishandelingen of misbruik, overleven in oorlogstijd of armoede.

Zou mijn keuze voor dit soort boeken iets te maken hebben met het verleden van mijn moeder die als klein meisje tijdens de oorlog in Nederlands-Indië woonde en moest overleven met weinig eten en de constante dreiging van de bezetters? Met alleen haar moeder en oma om voor haar en haar broer en zusjes te zorgen. Met de altijd aanwezige angst voor de Japanse bezetters, maar zonder de bescherming van haar sterke vader die in het krijgsgevangenkamp werd vastgehouden?

Intergenerationeel trauma wordt dit genoemd, ook wel transgenerationeel trauma. Volgens Wikipedia is het psychisch letsel bij iemand, dat is veroorzaakt door een schokkende gebeurtenis die iemand in een vorige generatie heeft meegemaakt. Het psychotrauma is dus door de direct getraumatiseerden doorgegeven aan hun nakomelingen in volgende generaties. Het verwijst doorgaans naar de overdracht van traumatische effecten over meerdere generaties binnen families, verder dan alleen het directe nageslacht.

Het betekent dat het trauma dat wordt ervaren door één generatie impact kan hebben op volgende generaties, zelfs als zij het traumatische evenement zelf niet rechtstreeks hebben meegemaakt. Transgenerationeel trauma betreft vaak bredere sociale en culturele invloeden die het trauma in stand houden via verhalen, gedragingen en systemische factoren.

Ik besluit het gesprek aan te gaan met mijn moeder en hoop haar zwijgen te doorbreken. Slachtoffers van een trauma spreken doorgaans niet graag over de dingen die in hun verleden zijn gebeurd.

‘Ach,’ zeggen ze, ‘wat is geweest is geweest! Nederland is nu ons thuis en met terugkijken maak je het jezelf alleen maar lastig. Als je een wond steeds openkrabt, zal het nooit helen.’

*Boeang sial*, weg met ongeluk.

En in het geval van mijn moeder, ‘Ik herinner me vrijwel niets.’

Omdat mijn generatie niet veel weet over het verleden van hun ouders, heb ik me verdiept in de geschiedenis en de gebeurtenissen in Nederlands-

Indië in de jaren vlak voor, tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog.

Zo leerde ik, hoe mijn grootouders en hun kinderen verwickeld raakten in deze verschrikkelijke periode van dood en verderf. Het is belangrijk om te weten waar je roots liggen. We kennen allemaal mensen roots hebben in Nederlands-Indië. Blank en gekleurd.

Ik hoop met dit persoonlijke verhaal gaten te vullen die bij vele nakomelingen van de Nederlands-Indische gemeenschap aanwezig zijn. Maar natuurlijk is het verhaal ook voor hen die geïnteresseerd zijn in de overlevingsdrang van mensen. Zij die de moeite nemen zich te verdiepen in het leven van gewone mensen in moeilijke situaties.

Nadat ik me verdiept heb in de historie van mijn familie, besloot ik dit boek te schrijven. Deze geschiedenis zal niet veel verschillen van dat wat veel anderen hebben meegemaakt onder het Japanse juk.

Indonesië is nog steeds een paradijs op aarde en Nederland heeft er een grote, emotionele geschiedenis liggen. We worden aangetrokken tot dit prachtige land met haar bergen, oerwoud, stranden en zee, zonder er bij na te denken dat hier een groot deel van de geschiedenis van onze Nederlandse bevolking ligt.

Indische mensen lachen altijd vriendelijk, of ze het nu menen of niet. Glimlachen om niet te beledigen of om te laten zien hoe meegaand ze zijn. Maar zijn ze dat van binnen ook? Ze lachen om niet opnieuw het drama te beleven wat ze in de kampen of erbuiten hebben meegemaakt. En deze erfenis van het glimlachen en ja-knikken hebben ze doorgegeven aan hun kinderen. De beleefdheid en meegaandheid die er is ingeslagen door de Nederlandse kolonisator en later door de Japanse bezetter, ook die hebben wij, Indische nazaten, geërfd.

Ik heb wel eens gehoord, dat je een Indo bent wanneer:

- Je een lel krijgt, in plaats van een klap.
- Er een fles op het toilet staat, *botol tjebok*.
- Je honderd keer moet uitleggen dat nasi gewoon witte rijst is en niet gebakken rijst, zoals nasi goreng.
- Je ooms en tantes een snuifkus geven.
- Je gezellig aan de eettafel zit en niet op de bank.
- Je door mensen arrogant, *sombong*, gevonden wordt, terwijl je normaal doet.
- En de meest gestelde vraag is: Heb je al gegeten?

Ik weet zeker dat veel van deze clichés kloppen. Maar er zijn zoveel meer kleine gewoontes die in ons DNA verstrengeld zitten. De Nederlandse nazaten hebben de heimwee naar een land en haar gewoontes dat niet langer bestaat van hun Nederlands-Indische ouders en grootouders geërfd.



Veel delen in het verhaal zijn hard en meedogenloos, maar de ontberingen zijn waar gebeurd en misschien wel erger nog dan ik heb opgeschreven. Oorlog maakt het slechtste in mensen los, maar smeed ook vriendschappen voor het leven.

Mijn grootste wens zou dan ook het onmogelijke zijn: Een wereld zonder haat!